

PRIRODOSLOVNO-MATEMATIČKI FAKULTET

PREDMET: Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama zakona o Hrvatskoj zakladi za znanosti s konačnim prijedlogom zakona

- primjedbe

Na Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama zakona o Hrvatskoj zakladi za znanosti s konačnim prijedlogom zakona iznosimo sljedeće primjedbe.

Primjedbe na uvodni tekst

Izmjenama i dopunama Zakona mijenja se 12 od 20 članka Zakona, jedan se briše, a jedan dodaje. U mnogim od tih članaka izmjene koje se predlažu su vrlo opsežne i korijenito zadiru u postojeći sustav financiranja znanstvenih istraživanja u Republici Hrvatskoj. Stoga smatramo da je rok za javnu raspravu (9 radnih dana) neprimjereno kratak, a osim toga ne smatramo da postoje opravdani razlozi za donošenje Zakona po hitnom postupku. U najboljem slučaju, Zaklada bi pozive za prijave znanstvenih projekata mogla raspisati tek krajem 2012. godine pa Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS) u svakom slučaju mora produžiti trajanje znanstveno-istraživačkih projekata odobrenih u prethodnom ciklusu za barem godinu dana. Drugačije postupanje, osim što bi dovelo do gušenja znanstvenih aktivnosti u RH, dovelo bi u pitanje status znanstvenih novaka koji su ugovorima vezani na trenutne projekte. Posebno neprimjerenim smatramo čl. 18. Nacrta koji propisuje stupanje Zakona na snagu danom objave u Narodnim novinama. Upozoravamo predlagatelja na čl. 90, st. 3. Ustava RH koji uređuje način na koji zakoni stupaju na snagu: "*Zakon stupa na snagu najranije osmi dan od dana njegove objave, osim ako nije zbog osobito opravdanih razloga zakonom drukčije određeno.*". U Nacrtu ne nalazimo osobito opravdane razloge koji bi zahtjevali da Zakon stupi na snagu danom objave u Narodnim novinama.

Na početku četvrtog odjeljka uvodnog teksta navodi se "*Iako je znanstvenoistraživački potencijal u Republici Hrvatskoj značajan, pa Hrvatska ima 0,56% istraživača u ukupnoj radnoj snazi, što je usporedivo s prosjekom novih članica EU-a koji iznosi 10%, njegova iskorištenost i usklađenost s razvojem i potrebama gospodarstva je relativno niska.*". Brojke ne mogu biti točne, jer 0.56% nipošto nije usporedivo s 10%, a osim toga 10% istraživača u ukupnoj radnoj snazi se čini pretjeranim. Možda je točan broj ipak 1%?

U uvodnom tekstu se među znanstvenim institucijama navode "*104 javna visoka učilišta, 25 javnih znanstvenih instituta i mnoga privatna veleučilišta i privatne znanstvene ustanove, kao i mnogobrojne tehnologijske i razvojno-istraživačke centre*". Prema podacima iz Upisnika znanstvenik organizacija (izvor: http://pregledi.mzos.hr/Ustanove_Z.aspx), u Republici Hrvatskoj djeluje 186 znanstvenih organizacija, od čega 7 sveučilišta, 60 fakulteta, 4 akademije, 1 sveučilišni centar i 8 sveučilišnih odjela u sastavu pojedinih sveučilišta, Državni hidrometeorološki zavod, HAZU, Leksikografski zavod M. Krleža, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 25 javnih znanstvenih instituta, 2 privatna znanstvena instituta, 4 javna veleučilišta, 5 visokih škola (dio javnih, dio privatnih) i 59 ostalih (većinom bolnice, zavod za transfuzijsku medicinu, zavod za javno zdravstvo i sl.). Opis znanstvenih institucija u uvodnom tekstu ne odražava činjenično stanje iz Upisnika znanstvenih organizacija.

Na početku treće strane spominje se pojam *Istraživačka unijaza* koji nije jasno što znači.

Zadnji odjeljak treće strane najavljuje kako će Zaklada preuzeti središnju ulogu u financiranju kompetitivnih znanstvenih projekata, ali nije jasno kako će izgledati cjeloviti sustav financiranja istraživačke djelatnosti i koje će preuzeti Zaklada. Na str. 5 daju se ocjene sredstava potrebnih za provedbu Zakona. Ovdje se zapravo radi o sredstvima koja će biti usmjerena za sve projekte i potpore koje će HZZ financirati. Ponovno se dolazi do pitanja u kakvom su odnosu ta sredstva (oko 19.5 milijuna kn 2012., oko 71 milijun kuna 2013., oko 74.5 milijuna kn 2014.) spram sveukupnog proračunskog financiranja istraživanja u Hrvatskoj? Dok se to ne zna, ne može se niti znati kakva je projekcija ukupnih izdvajanja iz proračuna kao postotak BDP-a. Posebno je zabrinjavajuća činjenica da će projekti iz novog ciklusa biti odobreni najranije sredinom 2013. godine, a trenutni projekti traju do sredine 2012. godine. Znači li to da u međuvremenu uopće neće biti financiranja znanstvenih istraživanja?

Primjedbe na tekst Nacrta

Čl. 1. Nacrta mijenja svrhu Zaklade, na način da se u temeljnu svrhu zaklade više ne ubraja visoko obrazovanje (Čl. 3, st. 1 Zakona o Zakladi), niti će Zaklada više osiguravati potporu visokoobrazovnim programima (Čl. 3, st. 2 Zakona o Zakladi). Promjena nije obrazložena u uvodnim tekstovima, a predlagatelj bi trebao biti svjestan kako je znanstveno-istraživački rad neizostavni dio nastavnog procesa na sveučilištima. S druge strane, termini istraživačka stipendija, doktorandi, postdoktorandi zacijelo pripadaju u kategoriju visokog obrazovanja.

Koje je značenje alineje 6., čl. 3, st. 3 Zakona o Zakladi "programi za potporu posebnih društvenih i humanističkih znanstvenih istraživanja"? Znači li to da su društvena i humanistička istraživanja unaprijed izostavljena iz kategorija naprednih znanstvenih istraživanja i vrsnih znanstvenih grupa? Koji je motiv predlagatelja da ih na ovakav način izuzme od ostalih znanstvenih područja?

Čl. 2. Nacrta određuje kako korisnici potpora Zaklade mogu biti znanstvene organizacije osnovane u skladu s propisima koji uređuju znanstvenu djelatnost. Odredba diskriminira znanstvene organizacije s područja EU što je zabranjeno.

Čl. 4. Nacrta smanjuje broj članova Upravnog odbora Zaklade s 9 (predsjednik i 8 članova) na 7 (predsjednik i 6 članova). Osim što promjena nije ničim obrazložena, predloženi broj nije dovoljan da bi bila zastupljena sva područja znanosti (prirodne, tehničke, biomedicina i zdravstvo, biotehničke, društvene, humanističke, interdisciplinarno područje znanosti) i predstavnici gospodarstva, kao što predviđa čl. 5. st. 2. Zakona o Zakladi. Nacrt unosi promjenu i u način izbora članova Upravnog odbora. Dosada je Vlada RH kandidate utvrđivala na sljedeći način: četiri na prijedlog javnih znanstvenih instituta, dva na prijedlog Rektorskog zbora, a po jednog na prijedlog HAZU, Nacionalnog vijeća za znanost i Hrvatske udruge poslodavaca. U buduću bi Vlada kandidate utvrđivala samostalno, što zasigurno neće pridonijeti transparentnosti postupka, posebno u svjetlu činjenice da ni sadašnji ni budući Zakon o Zakladi ne specificiraju precizno akademsko-znanstvene uvjete za članstvo u Upravnom odboru Zaklade. Predlagatelj je napravio i tehnički propust jer je u čl. 4 Nacrta propustio urediti tko imenuje i razrješuje Predsjednika Upravnog odbora.

Predlažemo da se i u buduću zadrži dosadašnji broj članova i način izbora članova i Predsjednika Upravnog odbora Zaklade. Predloženi način izbora držimo potpuno neprihvatljivim jer se bez ikakvog utjecaja akademsko-znanstvene zajednice na izbor Upravnog odbora u potpunosti anulira čl. 3, st. 4 Zakona o Zakladi "*Zaklada donosi odluke o potpori samostalno, sukladno općim aktima Zaklade te načelima slobode znanstvene djelatnosti i stvaralaštva.*" Time bismo ujedno izbjegnuli potrebu za imenovanjem novog Upravnog odbora Zaklade, kao što predviđaju prijelazne odredbe u čl. 15. Identična prijelazna odredba nalazi se i u čl. 10 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Nacionalnoj zakladi za znanost, visoko školstvo i tehnologijski razvoj Republike Hrvatske (NN 92/2010) pa bi ovo bilo drugi puta u nepune dvije godine da Vlada mijenja Upravni odbor. U prethodnom slučaju je promjena bila opravdana činjenicom da se na čelu Upravnog odbora nalazio rektor jednog od hrvatskih sveučilišta što je u suprotnosti s čl. 4., st. 4. Zakona. Napominjemo kako na rad Upravnog odbora dosada ne samo da nije bilo nikakvih primjedbi, već se u uvodnom tekstu navodi "*Unatoč navedenim teškoćama proteklih godina Zaklada je stvorila organizacijske i kadrovske pretpostavke za ostvarenje europskih standarda u vrednovanju, praćenju i financiranju istraživačkih projekata i znanstvenika.*"

Čl. 5. Nacrta preciznije uređuje akte koje donosi Upravni odbor Zaklade. Osim što ga treba jezično urediti na način da se riječ "*donosi*" preseli u alineje 1-8, predlažemo da se izostavi prethodna suglasnost Ministarstva na godišnji program rada i financijski plan Zaklade. Budući da članove Upravnog odbora imenuje i razrješuje Sabor RH na prijedlog Vlade, Strateški plan Zaklade (na kojem se temelje godišnji programi rada) donosi Sabor RH, a Upravni odbor podnosi i godišnje izvješće Saboru, država na raspolaganju ima sasvim dovoljno kontrolnih i korektivnih mehanizama za rad Upravnog odbora. Davanjem suglasnosti Ministarstva na godišnji program rada i financijski plan bitno se umanjuje neovisnost Zaklade i stječe se dojam kako će Zaklada funkcionirati kao podružnica Ministarstva što zasigurno nije namjera predlagatelja. U slučaju Statuta i preostalih općih akata poželjno je zadržati nadzor Ministarstva, odnosno ne bi trebali brisati čl. 18, st. 2. Zakona o Zakladi.

Čl. 6. Nacrta određuje da se Odluke Upravnog odbora objavljuju na hrvatskom i engleskom jeziku. Predlažemo brisanje "i engleskom" jer je službeni jezik u Republici Hrvatskoj hrvatski.

Čl. 7. Nacrta uvodi mogućnost samo jednog ponovnog izbora na mjesto člana Upravnog odbora što smatramo pozitivnom promjenom. Predlažemo da se precizira i madat i mogućnost ponovnog izbora Predsjednika Upravnog odbora što je bilo propušteno i u trenutno važećem Zakonu.

Čl. 8. i 9. zamjenjuje dosadašnje znanstvene odbore Uredom Zaklade. Motivaciju promjene nismo uspjeli razabrati iz uvodnog teksta. Predlažemo zadržavanje postojećih znanstvenih odbora i uvođenje Ureda zaklade s jasno razgraničenim djelokrugom rada. Znanstveni odbori, u koje su prema važećem Zakonu izabrani vodeći znanstvenici (čl. 9a), bi trebali predlagati projekte za financiranje, predlagati nove programe ili prilagodbe postojećih programa, te predlagati primjenu postignutih projektnih rezultata. Ured Zaklade bi trebao provoditi postupak evaluacije (u suradnji sa znanstvenim odborima) i nadgledati provedbu i financiranje projekata. Time bismo u najvećoj mjeri postigli razdvajanje znanstvenih i administrativnih zadaća i postigli maksimalnu učinkovitost u radu tijela Zaklade. Ukidanje znanstvenih odbora bi zahtjevalo zapošljavanje dodatnih djelatnika u Zakladi i to sa znanstvenim kompetencijama što bi bitno poskupjelo rad Zaklade. Usporedive institucije u svijetu također razgraničavaju znanstvene od administrativnih zadaća. Kao primjer učinkovite organizacije slične Zakladi navodimo *European research council* (ERC) koji djeluje neovisno od Europske komisije, ali joj usprkos tome odgovara. <http://erc.europa.eu/about-erc/organisation> i <http://erc.europa.eu/evaluation-panels>

Također bismo istaknuli da u radu Znanstvenih odbora trenutno sudjeluju i ugledni strani znanstvenici, a postupak njihove eliminacije zacijelo neće pridonijeti pozitivnoj slici RH u međunarodnoj znanstvenoj zajednici.

Nejasna je i motivacija imenovanja novog izvršnog direktora. Znači li to da će trenutnom izvršnom direktoru biti isplaćena otpremnina i iz čijih sredstava? Predlažemo zadržavanje trenutnog izvršnog direktora.

Čl. 10. sintagmu "sklapa radni odnos" bi trebalo promijeniti u "zaključuje ugovor o radu"? Predlažemo brisanje odredbe o četverogodišnjem mandatu izvršnog direktora s ciljem što stabilnijeg rada Zaklade.

Čl. 14., koji je motiv brisanja čl. 16, st. 2. Zakona o Zakladi? Iako se u uvodu spominje tema intelektualnog vlasništva, anuliranjem st. 2 iz čl. 16 sadašnjeg zakona *de facto* se odustaje od razrade vrlo važnog pitanja (i na nacionalnoj razini, i za pojedine znanstvene institucije) reguliranja prava eksploatacije znanstvenih i tehnoloških rezultata, cijelog sustava patentiranja, udjela pojedinih sudionika (Zaklada, institucija, istraživači i istraživačke grupe) u korištenju prava temeljenih na intelektualnom vlasništvu.

Čl. 15., st. 4. određuje da mandat sadašnjim znanstvenim odborima prestaje imenovanjem izvršnog direktora. To bi značilo da će novi izvršni direktor preuzeti sve zadaće svih trenutnih znanstvenih odbora jer Ured zaklade ne može biti ustrojen prije donošenja općih akata. Ovakva prijelazna odredba bi dovela do trenutnog kolapsa evaluacijskih postupaka projekata koji su u radu ili su prijavljeni.

Čl. 16, st. 1. određuje da Upravni odbor u roku od trideset dana od svog konstituiranja mora donijeti Statut i druge opće akte Zaklade i dostaviti ih na suglasnost Ministarstvu, iako bi zapravo trebao tražiti prethodnu suglasnost Ministarstva. S druge strane st. 4. istog članka određuje da će Upravni odbor u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu statuta Zaklade donijeti opće akte Zaklade. Bilo bi poželjno uskladiti ova dva stavka, posebno u svjetlu čl. 17. st. 1 koji određuje da će Upravni odbor u roku od dva mjeseca od donošenja Statuta i općih akata pokrenuti javne pozive za podnošenje prijava za znanstvene projekte.

Čl. 16, st. 3. određuje da Upravni odbor u roku od četiri mjeseca od dana svog konstituiranja mora donijeti prijedlog Strateškog plana Zaklade. To zapravo znači da će javni pozivi za prijave znanstvenih projekata biti pokrenuti prije nego što Sabor usvoji Strateški plan?

Zakonom o Zakladi bi trebalo urediti i financiranje umjetničkih istraživanja što trenutno nije slučaj.

Zaključno, prijedlog je nedovoljno razrađen i sadrži veći broj tehničkih propusta, kako u uvodnom tekstu, tako i u konkretnim člancima Nacrta. Stoga predlažemo da se ne nastavi s hitnom procedurom, nego da Nacrt prođe redovitu proceduru s bar dva čitanja u Saboru kako bi se financiranje znanstvenih istraživanja u Republici Hrvatskoj konačno uredilo na kvalitetan i dugoročno održiv način. Napominjemo da su ovo već treće izmjene i dopune Zakona o Zakladi čime se zasigurno ne doprinosi boljitku sustava znanosti u Republici Hrvatskoj.